

המעשרים קודם גמר מלאכה אינם מחצה על מחצה אלא מיעוט. ועוד, הלא כנגד מיעוט שאינם דורסים יש מיעוט עמי הארץ שאינם מעשרים כלל. גם דוחק לומר ששנוי הדבר במחלוקת התנאים אם יש לתלות במעשרים קודם גמר מלאכה אם לא, וכדקדוק לשון רש"י 'דקסבר האי תנא יש שמעשרין...' –

הא לא קשיא, כי כאן מדובר על מכירת פירות והלא אסור למכור טבל אלא לצורך (ע' דמאי ה), ואף מוכרי עמי הארץ נזהרים בדבר, ומעשרים קודם מכירתם – לכן מחזיקים את הפירות כמעושרים והלוקח מעשר רק בתורת דמאי ופטור מתרומה גדולה. ועוד נראה שמדובר כשעם הארץ אומר שהם מעושרים, ומאחר שרוב עמי הארץ מעשרים – מחזיקים אותו כנאמן וסומכים על דבריו. אבל משום שגזרו על הדמאי אין סומכים עליהם (עפ"י חזון איש דמאי ז, יג; שביעית א, יז. ובמקום אחר (דמאי א, ג) כתב שאין לפרש שאמר בפירוש, שאם כן פשיטא, שהרי רובם נאמנים).

בתוספתא (מעשרות ב) נחלקו בדבר רבי מאיר וחכמים, ולדברי חכמים מעשר ודאי מפני שעם הארץ אינו מעשר קודם גמר מלאכה. יש אומרים שהלכה כחכמים ולכך השמיט הרמב"ם הלכה זו שמעשר דמאי (עפ"י פאת השלחן טז, יג; אור שמח מעשר ב, ד).

ויש מי שפירש טעמו של רבי מאיר שמעשר דמאי, שסובר מקח קובע בדבר שלא נגמרה מלאכתו, וכיון שהמוכר יודע שמיד במכירתו יקבע למעשר – ודאי עישר (או"ש שם).

פרק חמישי

זדלמא... התם היינו טעמא דארבע וחמש קופות שרי משום שבת דחמירא ולא אתי לזלולי ביה, אבל יום טוב דקיל ואתי לזלולי ביה כלל וכלל (יש שאין גורסים שתי תבות אלו. ע' יש"ש ומהר"ם שיף) לא. אף לפי סברא זו, שבשבת הקלו יותר מיו"ט משום דחמירא, אין תימה במה שלא התירו להשיל פירות אלא ביום טוב ולא בשבת – כי טלטול שלא לצורך נאסר משום הוצאה כדלקמן, והרי ההוצאה עצמה ביו"ט מותרת ובשבת אסורה, לכך הקלו בהשלת פירות ביו"ט מבשבת, אבל דבר שמותר בשבת כגון פיגוי קופות [שבגלל אורחים או ביטול בית המדרש לא גזרו משום הוצאה], בזה גזרו ביום טוב יותר מבשבת (עפ"י מהרש"א. וע' מהר"ם שיף).

דף לו

התם הוא בשבת דאסור משום דחמיר אבל יום טוב דקיל שפיר דמי. לעיל לא צדדו בטעם זה להחמיר בגללו בשבת מביו"ט – כי שונה כאן שהטעם לאסור הוא מפני חשש מלאכה של השוואת גומות, על כן מסתבר יותר להחמיר בשבת שאיסורה חמור, משא"כ לעיל שהטעם הוא משום טירחה ומעשה חול, יש צד להחמיר יותר ביום טוב מבשבת כדי שלא יזלזלו ביום טוב (ע"ע לעיל ב:).

נותנין כלי תחת הדלף בשבת – בדלף הראוי. ואם כבר נתן הכלי וירד עליו הדלף, מותר לטלטלו עם המים המאוסים שבו, משום שהתירו לפנות 'גרף של רעי' בשבת כאשר הוא נמצא במקום ששייבת האדם קבועה שם, וכדלהלן. ואמנם לכתחילה אסור ליתן כלי תחת דלף שאינו ראוי, שהרי אין עושים גרף של רעי לכתחילה, ועל כרחו הוא צריך לכתחילה להחליט בדעתו שיהא מונח שם ולא יטלטלנו, ואם כן נמצא שהוא מבטל כלי מדיכנו (עפ"י שו"ע סו"ס"י שלח ומשנ"ב ובאה"ל).

ואולם דעת הטור להתיר אף לכתחילה ליתן כלי תחת הדלף שאינו ראוי – במקום שהאדם נמצא שם והוא מפריע לו, כדין 'גרף של רעי'. (וכן משמע מפסקי הרי"א¹⁰, שמתיר נתינת כלי תחת הדלף משום גרף של רעי). וכתב החיי-אדם שבמקום צורך גדול יש לסמוך על דעה זו.

[ויש לשאול על המנהג ליטול מים בבוקר לתוך כלי, והלא המים אינם ראויים לשימוש של כלום, שרוח רעה שורה עליהם, וכן מים אחרונים בסעודה ניטלים על כלי – אפשר משום שסומכים על שיטת הטור. ועוד נראה שאין נחשב 'אינו ראוי' אלא מים שהם מאוסים מצד עצמם או דבר שיש בו איסור מדרבנן להשתמש בו, אבל מי נטילה אין עליהם איסור אלא משום רוח רעה, הלכך אינם בגדר 'אינו ראוי'. (עפ"י באור הלכה סו"י שלה. וע"ע שמירת שבת כהלכתה פרק כב הערה כד)].

לכאורה נראה שהואיל ואף הטינוף עצמו מותר לטלטלו כדי לסלקו כמבואר בגמרא, א"כ אם הדלף עצמו מאוס, למה אין מותר להניח כלי לקלטו הלא אין זה עשיית גרף לכתחילה מאחר והרעי בא לו על כרחו ומותר לו לסלקו, א"כ מסתבר שמותר לו כמו"כ שידלוף לכלי כדי לסלק, כדי שלא יטנף ביתו. ולפי"ז על כרחנו לפרש שהשו"ע מדבר באופן שלולא נתינת הכלי לא יהא כאן התר לטול, וכגון שהדלף יספג באדמה או יצא, ורק בגלל הכלי יש כאן עשיית 'גרף' לכתחילה. ואם כן לענין נטילת ידיים שחרית נראה כיון שבא ליטול ידיו ואם יטול על רצפת ביתו הרי זה כטינוף, שוב ממילא אין איסור ליתן כלי תחתיו אף לדעת החולקים על הטור, שנראה שהכלי עם המים כשהוא מונח במקום שעוברים שם דינו כגרף של רעי [ומים אחרונים בסעודה לכאורה נראה שראויים הם לשימוש, וצ"ע במה שהקשה מהם הבאה"ל].

'דאייתור מבנינא, דחזי למזגא עלייהו'. וכן מובא בשלחן ערוך (שח, יז). וצריך עיון בזמן הזה, הלא סתם לבנים המונחות בחוץ שנשארו מן הבנין, אינן עומדות לישיב ולסעוד עליהן, אם כן הריהן מוקצות (עפ"י שבט הלוי ח"ה מ, ג).

'לא נצרכא אלא לאותן שתי חלות. אותן שתי חלות מוקצות הן?!...'. אף לפי מה שאנו נוקטים 'מוכן לכלבים הוה מוכן לאדם' (לעיל ו:1) – לכאורה יש לחלק בין דבר המוכן מאליו לכלבים ובין דבר שהאדם הקצהו בידיים לאכילת בעלי חיים, כגון חלות דבש (עפ"י חדושי בית מאיר שבת מג).

'ותסברא דרבי שמעון, והא אביי ורבא דאמרי תרוייהו מודה רבי שמעון בפסיק רישיה ולא ימות...'. מבואר שאסור לכסות את הכוורת גם אם בכוונתו להגן מפני החמה והגשמים, אם על ידי כך הוא סותם את כולה באופן שהדבורים שבתוכה ניצודים. וכבר עמדו האחרונים מכאן על דברי הרשב"א (בשבת קן) שמותר לנעול דלת הבית הגם שהצבי בתוכו והוא ניצוד מאליו [ואפילו הוא מתכוין לנעול גם את הצבי]; –

יש מחלקים שכאן כיון שאפשר לו להגן על הדבש ללא צידת הדבורים, שהרי יכול להשאיר מעט ריוח כדי לצאת, הלכך יש כאן שתי פעולות שאפשר להפרידן, הגנת הכוונת וצידת הדבורים, משא"כ בנעילת דלת ביתו (עפ"י חדושי הגר"ר בנגיס ח"ב יד, ה). ויש אומרים שמדובר שפורס מחצלת קודם בוא החמה או הגשמים, הלכך אין להתיר משום כוונתו להגנה העתידה (עפ"י רב פעלים ח"א או"ח כג).

עוד בבאר שבת הרשב"א ובמסתעף – ע' במובא בשבת קו. וע"ע שבט הלוי ח"ג צו וח"ט צ, כג.

(ע"ב) 'אתא לקמיה דרבה אמר ליה זיל עייליה לפוריך להתם דלהוי כגרף של רעי ואפקיה' – אבל בלאו הכי אין להתיר טלטול הרחיים משום הפסד מרובה. וכן משמע לעיל, שלרבי יצחק אין לטלטל כלי שמלאכתו להתר כדי לכסות על אוריא דליבני – ומשמע שלדברי הכל אסור לטלטל מוקצה מפני

הפסד ממון, ואפילו הפסד מרובה כגון סחורה שיורדים עליה גשמים והיא מתפסדת והולכת (עפ"י שו"ת הרשב"א ח"א תשפד וח"ד רעז – ודלא כבעל התרומות שהתיר להצניע מעות בשבת מפני השלטון). וכן כתב ריא"ז, שפירות האסורים בטלטול אין התר להשילן מגגו אף על פי שמפסידם. ואולם לענין איסור טלטול כלי שמלאכתו להתר שלא לצורך כלל, נראה שבמקום הפסד מרובה לא מסתבר כלל לאסור. כן כתב בספר מנחת שלמה ח"ב לג.

יכשהוא מחזירו נותן בו מים ומחזירו' ואתם מים ראויים לתרנגולים ולבהמה (רי"ד; ריא"ז; רשב"א, מובא במגן אברהם).

ולפי זה במקום שאין מצויים שם בעלי חיים – אין להחזירו. ומשמע בפוסקים שאסור אפילו אם יצטרך אותו כדי להוציא טינף נוסף. [וטעם הדבר, או מפני שלא הותר אלא טלטול גרף של רעי אך לא השתמשות בו, או משום שכעת אינו צריך לו אלא לאחר זמן (ע' מנחת שלמה ח"ב לד)]. ואולם כתב החו"א (מת"י) שאם הגרף בחוץ והוא צריך לו עתה, מותר לנערו וליתן בו מים ולהביאו, וכשאי אפשר בנתינת מים – מביאו ללא מים [ומשמע לכאורה מדבריו שהשתמשות בגרף מותרת]. כתב מגן אברהם שבעודו בידו מותר להחזיר אף בלא מים. והאליה רבה ופרי מגדים מפקפקים בזה (מובא במשנ"ב שח ס"ק קלז)

כל שחייבין עליו משום שבות...' נראה שכך צריך לומר, בחולם – לשון ציווי. (כיו"ב רגילים לומר 'ערוך השלחן' בשורוק, וזהו שיבוש, שאין לכך שום משמעות, אלא קרא לו על שם הפסוק 'ערוך השלחן צפה הצפית...').

לשון 'חייב' באיסור דרבנן [במובן חייב שלא לעשותו כפרש"י, או חייב מכת מרדות] מצאנוהו בכמה מקומות – עתוס' יומא מח ד"ה מדפסיל; זבחים קד ד"ה לא.

'גזרה שמא יצא חוץ לתחום. שמע מינה תחומין דאוריתא...' משמע להדיא שגם ביום טוב שייך איסור תחומין דאוריתא [וכן מוכח מהירושלמי שהובא בתוס' פסחים צג]. ויש לחקור אחר טעם הדבר, כי בשלמא אם ננקוט שאיסור תחומין שייך לשם 'מלאכה' מובן שכלול הוא באיסור עשיית מלאכת עבודה ביום טוב, אבל לפי מה שכתב החתם-סופר (באו"ח קמט) וכן מבואר במרדכי (קדושין תקסה) שאיסור תחומין אינו שייך כלל ל'מלאכה' אלא איסור נפרד הוא, היכן המקור לאיסור זה ביום טוב. ותירץ החתם-סופר: כיון שאיסור תחומין נאמר בפרשת המן, וכל הפרשה מדברת גם על יום טוב שהרי איסור הכנה שנאמר שם כולל גם יום טוב, על כן גם איסור תחומין כולל שבת ויו"ט. ואולם לפי תירוץ אחד בתוס' (בראש המסכת, וכ"ה בעירובין לח:): ירד המן ביום טוב ואיסור הכנה לא נלמד אלא מהכתוב הששי – ששי שהוא חול, אין לנו מקור ללמוד ממנו איסור תחומין ביו"ט, ועל כרחך צריך לומר לשיטתם שתחומין בכלל מלאכה הוא. [ונראה שכן יש להוכיח מדברי הרא"ש בבכורות פ"ג ה]. (עפ"י קהלות יעקב – ביצה כ. וע"ש עירובין טו, ובמובא להלן לט:).

'שמע מינה תחומין דאוריתא – אלא גזרה שמא יחתוך...' לדעת הרמב"ם (שבת כו) וכמה ראשונים, תחום י"ב מיל הכל מודים שהוא מדאוריתא. והם מפרשים קושית הגמרא כאן שלזה ודאי אין לחוש שמא יצא עם הבהמה חוץ לי"ב מיל, אלא באלפים אמה (= מיל אחד) שהוא מקום קרוב יש לחוש כשאינו הולך ברגליו שמא לא יכוין את התחום, ועל כך שאלו 'שמע מינה תחומין דאוריתא' כלומר תחום אלפים אמה (עפ"י רמב"ן לעיל פרק שלישי. וע"ע שער המלך סוף הלכות שבת).

*

'אין בין יום טוב לשבת אלא אוכל נפש בלבד' –

'מה מתוק לחיך אמרי פה קדוש החסיד הקדוש מוה"ר זושא נ"י שאמר מה שכתבו חז"ל במשנה אין בין יו"ט לשבת אלא אוכל נפש בלבד. ודקדק דתיבת 'בלבד' למה לי, דהוי סגי לומר אלא אוכל נפש – ואמר דחז"ל כווננו לדברי הוזה"ק (ח"ב פח): תא חזי מה בין שבתא לשאר זמנין וחגיגין, דאילו בשאר זמנין וחגיגין אי איהו בלחודיה חדי ולא יהיב לאחרי עליה כתיב וזריתי פרש על פניכם פרש חגיכם אבל בשבתא כו' אבל 'שבתכם' לא כתיב. וזהו אומרם 'אין בין יו"ט לשבת אלא אוכל נפש בלבד' – שיאכל לבדו בלי העני, דבשבת שרי וביו"ט אסור ועונשיה סגי אי לא יהיב לאחרי למחדי' (תורת הרבי ר' זושא' קיט; דברי צדיקים, בסופו).

דף לז

'דאית ליה אשה ובנים'. יש מי שמדייק ממה שאמרו 'אשה ובנים' שאם אין לו אשה, אף על פי שיש לו בנים, מצוה גמורה היא לו לקדש משום מה שאמרו חכמים שאסור לעמוד בלא אשה, ורק כאשר יש לו גם אשה וגם בנים, אין בדבר מצוה גמורה אלא משום 'ולערב אל תנח ירך' כדפרש"י (עפ"י שו"ת 'גליא מסכת' יב).

והקשו על זה משיתת הנמוקי-יוסף שמוכרים ספר תורה כדי לקיים מצות 'ולערב אל תנח...', ואילו משום המצוה שלא יעמוד ללא אשה אין מוכרים – הרי שמצות 'ולערב' חמורה יותר מהענין שלא להיות ללא אשה.

ויש מי שמפרש מה שאמרו 'דאית ליה אשה ובנים' היינו אשה או בנים, שאם יש לו אחד מאלו שוב אין בדבר מצוה גמורה.

בספר פרי יצחק הקשה מה נפשך; אם מדובר שיש לו אשה שהיא יכולה לילד, הלא אפילו סרך מצוה אין לו לישא אשה אחרת, ואם כשאינה בת בנים, הלא חיוב גמור הוא לשאת אם אין לו בנים. ולא הבנתי מדוע אין סרך מצוה מדינא דגמרא גם כאשר אשתו בת בנים, שהרי מרבה בישוב העולם, ואם כי מצד אחר אין זו הנהגה ראויה וגם החכמים נמנעו מליקח שתי נשים כרגיל, מ"מ אם עשה כן יש בנישואין אלו סרך מצוה להחשב 'רשות', וכגון יבום וחליצה שלא בגדול האחים, אף שלא עשה כפי שראוי לעשות, מ"מ צד מצוה יש בדבר.

ויש מי שכתב שאם אין לו אשה אלא בנים הרי זו מצוה גמורה משום 'ולערב אל תנח ירך' ולא היה קורא לזה התנא 'רשות', ולכן אמרו שיש לו אשה ובנים שאז אין מצוה גמורה משום 'ולערב' גם אם אשתו הנוכחית אינה בת בנים, כי לא חייבו חכמים לישא אשה על אשתו ולהכניס צרה לביתו [ולכן לא מצינו לחז"ל שנשאו נשים על נשותיהן לעת זקנותן משום 'לערב אל תנח ירך' – ובהכרח הטעם הוא שכשיש לו אשה שוב אין מצוה גמורה, ואף שמ"מ יש קצת מצוה, אך משום סיבה קלה נדחה זה] (עפ"י שו"ת פרי יצחק ח"א מא).

'לא חולצין ולא מיבמין... גזרה שמא יכתוב'. העירו מפרשים, הלא לייבם אסור מטעם אחר, שאף במועד אין נושאים נשים משום שהיא שמחה לו. ויש מתרצים שהוצרכו לומר משום ליל יום טוב ראשון או משום ראש השנה שאין מצוה שמחה נוהגת אז (עפ"י טורי אבן חגיגה ח: ומובא ברש"י. ע"ש. וכבר נחלקו אחרונים אודות מצוה שמחה בליל יו"ט ראשון. ע' במובא בפסחים עא).